

100 100

משפט שלום

והוא

אספת מאמרים שונים

מאת

שלום יעקב בן-חיים משה אברמאויץ

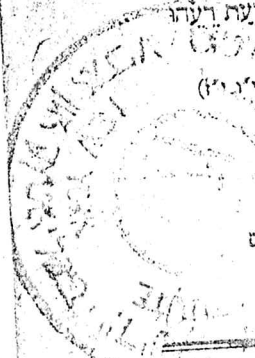
אלה הדברים אשר תעשו דברו אמת
איש את-רעהו אמת ומשפט שלום
שפמו בשעריכם, ואיש את-רעהו רעה
אל-תחשבו בלבבכם,

(זכירה ח' י"ג י"ז)

ווי לנא

כדפוס ר' יוסף ראובן בר' מנחם מן ראם

שנת תר"כ לפ"ק

МИШПАТЪ ШАЛОМЪ,
т. е. Мирный Судъ. Сочинение Учителья Шаломъ Абрамовича

ВЪ ЛЬВѢ
въ Типографіи Р. М. Роица.
1860.

Handwritten signature and notes at the bottom of the page.

11/134674

12/134674

Extensive handwritten text in Hebrew and Russian, including names like 'Hamburg' and 'S. J. ...'.

פֿתח־דבר

לא אביתי לעבור על מנהג מחברים מבלי הקדים דבר
 מה בראש הספר כמוהם. כי מקובל הדבר הזה עליהם, עד
 אשר שמעתי רבים מהם אומרים, והגידו את דבר המשפט:
 כי ספר בלי הקדמה — כהקדמה בלי ספר. ולא נאה האחד
 כאין וזולתו. ואני, אשר מנעורי גדלני אבי על ברכי האמונה,
 וילמדני להאמין בדברי סופרים ולעשות על פי התורה אשר
 יורוני, הנני לשמוע אל המשפט הזה. ואם אמנם לא פעם
 ולא פעמים הראני הנסיון לדעת כי אין אמן בדבר שהוא אשר
 יאמרו, כי הקרה לפני הקדמה ארוכה ורחבה, וספר לא
 ראיתי, וזלתי אקדמות מלין וקול דבר, ומה נקל לשפוט מזה
 במישרים: שיתכן גם כן ספר בלי הקדמה. אבל יבטלו
 דברי הנסיון והחוש, ואל יבטלו דברי
 הכמים! — אחת דברו: ספר בלתי הקדמה לא יתכן, וכן
 יהיה! והנני לעשות על פי הדבר אשר יגידו, להקדים גם אני
 פֿתח־דבר.

פֿתח־דבר יאיר להקוראים את הדרך ללכת בה אל
 תוך הספר, נאם פלוני, יגיד לקורא מה פעל המחבר, ומעורר
 את לבבו בקרבו לקרא את כל הכתוב בספר בחשק ובנפש
 הפצה. אני מאמין באמונה שלמה שכל דבריו אמת וצדק.
 ואם

רָבֵן שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר עַל-שְׁלֹשָׁה
 דְּבָרִים הָעוֹלָם קָיָם עַל הָאֱמֶת וְעַל הַדִּין
 וְעַל הַשְּׁלוֹם שֶׁנֶּאֱמַר אֱמֶת וּמִשְׁפָּט
 שְׁלוֹם שִׁפְמוּ בְּשַׁעְרֵיכֶם.

אבות פרק ראשון

ויש מתהללים וישתכחו, אשר אינם מכירים לדבר ולקרא
 יהודית, וזאת ההללם והשכלתם! — ובצע כסף הלא גם זה
 לא לקח את נפשי, הן מו לא ידע, כי שפת עבריה עניה
 ובזויה איננה מעשרת את סופריה! מי עני כהמחבר? ואביון
 כמויטך כשבט סופר? ואם בשתי אלה אל תשימו אשם נפשי,
 הנה אז איתם ונקותי מפשע רב! הן מה ראשית המאת אם לא
 כבוד! ומה תקלת און ומרמה הלא אהבת כסף! — אבל
 חבו לי קוראים נחמדים! ואודה עלי פשעו, שאין אנכי קשה
 עורף לאמר לפניכם צדיק אנכי, תמים פעלי ולא שגיתי, כי
 ככל המתכבדים אבקש גם אני רחמים על נפשי, ולכן האזינו
 קוראים ואדברה, ושמעו נא אמרי פי! —

בקרואים את דברי בספר, ויקרא לפניכם מעות
 במקום אחד וסלהתם לעוני, חסרון כי יהיה, שגיאה, שמין
 חופי, כי שגיתי וכתבתי ונשאתם לי כגודל חסרכם! כי אין
 אדם אשר לא יחטא, ויהיה צדיק בכל דרכיו, וישר בכל
 מעשיו ולא ישגה, את עניי ואת יניע כפי ראה אלהים, כי
 נתתי את לבי לדרוש ולבחון את כל דבר ודבר בטרם כתבתיו
 בספר, ושמרתי דרכי מחטוא בלשוני, עד שהגיעה יכלתי,
 ולכן אל ימעמו לפניכם תלאותי! הוא פת הדיק ברי, וזאת
 הקדמתי, אשר ראיתי לשום בראש ספרי. ולכם שלום!

ברדיט שוב. יום ד' ר"ח איר, תר"ט.

המתבר.

ואם אמנם פעמים רבות תעה לבבי בהקדמת הספר, והייתי
 תועה מדרך כשה אבר, עד אשר נפלה עלי תרדמה ואישן,
 ושנתי ערבה לי, אבל כה דבר פלוני החכם, ואני מאמין כי
 את לב הקורא יעיר ויעורר פת הדיק בר! —

פתח הדיק בר הוא כסרסור בין המחבר והקורא, אמר
 פלמוני, ואם כי אני מאמין בדבריו שכנים המה, אבל
 שנאתי את הסרסור תכלית שנאה, כי על כן שוא ידבר לבו,
 מגדיל אף מרומם דברי המוכר לפני הקונה, ומפליא אותם
 במעלות שאין בהם להמות אחריו נפש הקונה כחלקן שפתיו
 ואזל לו או ישחק. ואיך אפוא אעשה בנפשי שקר ואכתוב
 פת הדיק בר?

פרוח הדיק בר הוא כעיר מקלט, יחלימו רבים, אשר
 ינום שמה המחבר לבקש רחמים על נפשו מלפני העדה כי יצילו
 אתו מיד המבקרים וקנאים הפוגעים בו. ונסלה לו על כל
 מעות וחסרון אשר יקצא בספרו, כי כתב בשגגה, ויצטרק
 עוד על דברים רבים, מה ראה על ככה כי חבר את ספרו,
 וכדומה ואלי מה יקרו דבריהם אלה, כי נבוחים המה
 למחסה ולמסתור יהיה גם לי פת הדיק בר!

הן פלגים חויתם קוראים נחמדים! כי נכון אנכי להתודות
 ולהצטרק לפניכם, אמנם שאוני ושתיים אשאל מאתכם בטרם
 אדבר: אל תחשדוני באהבת הכבוד, וחטא אהבת כסף לא
 תשימו בי. הן כבוד לשון עבר לעפר ישכון, ולה יקראו:
 אייבבוד, לאמר: גלה כבוד ממנה ומסופריה. וגם האהבים
 דבריה לליעג ולבוז המה בעיני המון עם ה' ומשכיליו. אלה
 בוז יכוון להם מאשר מלהמה להם בהשכלה מדור דור. ואלה
 אמרים אין תועלת ותוחלת לאיש אהב שפת עבריה, ומה בצע
 בלמדנו אותה? ובין בני ישראל אהה! יאמר: חדלו לכם מן
 פלוני, אשר אהבת לשון עבר בלבו, כי כמה נחשב הוא?
 ויש

קלקול המינים

— בקורת התורה !

על ציט דין לצקר את הדצר

(ויקרא י"ט ב' . כ"ז ע"ג)

כשם שהיו בודקין את הנביא בזמן המקדש, ולא נתקבל לנביא עד שנסו אותו בנסיונות רבות כמוצות התורה ועמד בליל, כך אנו בודקין בגולה, כל חכם מחבר ספר בכל מיני בדיקות הידועות, לדעת אם יש ברוחו נכונה, ואם לרצון יהיו אמרי פיו והגיון לבו לפני השכל הישר; למען לא יתעה בספרו את המון קוראיו, ולבלתי יריו אותם בדבריו מדרך החכמה והאמונה, כי כנביא לפנים יקרא היום המתבר, באשר תכלית אחת ודרך אחת להם, להיות לעינים להעידה, ולהדריכם בדרך ילכו, להבדוקה הוואת יקראו חכמי' הומן: בקרת.

בדברים רבים בודקין את המחבר. ברבות התרגשה בהתלהבות, בהתאמצות הרמיון, בתרוד השכל, בהבנת דבר, ביופי והפלאה, בהגיון, בדקדוק, בידיעת הנפש, בענוה, בתרחקת הכבוד, באהבת האמת ומישרים, וכו'. יש מהן מעלות טבעיות שאינן תלויות בלב ובחירה, ויש מהן מרותיות

writers = prophet

12 critical categories

מדותיות התלויות בלב ובחירה, ומתן דברים הנקנים על ידי
 למוך והתמדה; המעלות הטבעיות כיצד? רבות התרגשה,
 התלהבות וכו'; המעלות המדותיות כיצד? עונה, הרחקת
 הכבוד, אהבת האמת וכו', הנקנים על ידי למוך והתמדה,
 כיצד? דקדוק, הגיון, וכו'.

אבל לא כל המתברים שווים בבדיקה, כי לא הרי
 המליץ כהרי הדורש, ולא הרי הדורש כהרי החוקר, ולא
 חרי אלה כהרי הכותב ספרי ראמאן, ולכן אינם דומים הדברים
 שחייבים לבדוק בהם המליץ להדברים שחייבים לבדוק בהם
 הדורש, ולא הדברים שחייבים וכו' להדברים שחייבים לבדוק
 בהם הכותב ספרי ראמאן, הצד השווה שבהן, שכלם היכים
 בדקדוק, בהגיון, ובמדות התלויות בלב.

כשהיה המקדש קיים, היה הולך איש איש אשר יפלא
 ממנו דבר למשפט אל המקום הקדוש אשר בהר בו ה',
 לדרוש את הכהנים הלויים, ואת השופט אשר היה בימים
 ההם, והגידו לו את דבר המשפט, כל מבוכה כל ספק אשר
 היה לאיש בעניני התורה והאמונה שאל את חכמי הדור, לברר
 לו את האמת, ולהבינה בטוב מעם ודעת, למען אשר יהיה
 לבבו תם ונקי מפשע רב — להאמין כפתי, ולקבל כל דבר
 בעינים עצומות, כי באה האזהרה על ידי המתוקק הגדול;
 וידעת היום וחשבות אל לבבך, כי ה' הוא האלהים בשמים
 ממעל ועל הארץ ברתת. כלומר, השתדל לחקור ולהעת
 מציאות השם ותברך, גבורתו ויבלתו בידיעה גמורה ואם כי
 מגביהו לשבת בשמים ממעל בכ"ז הוא משפילי לראות בארץ
 מתחת, ואמר דוד מלך ישראל: תורת ה' תמימה וגו' משפטי
 ה' אמת צדקו יהוה וגו', כוונתו, כי לא לבד שתורת ה'
 אינה מתנגדת אל השכל, כדעת הפתאים, אבל אדרבה היא
 השכל האמתי, והיא מחכימת פתי. ובעוה"ז כשהרב בית
 המקדש ונתפורו בני ישראל בין אומות העולם, ואין להם לא

בהן

בהן, ולא לוי, ולא נביא, לשאול אותם בדבר ה', או היו
 הדות רבות בלי פתרונים, וספקות בלי באור, והמהלכת
 רבתה בישראל מפני שנוי הדעות. ולכן ראו חכמי הדור כי
 טוב לכתוב את כל דברי התורה שבע"פ בספר, כפי מה
 שהסכימו עליהם כלם או רובם, לבלתי תשתכח הריש תורה
 מישראל, ויחזיקו לב עמם בה' להאמין אמונה שלמה בתורתו
 וברתו גם במקומות שיקשה עליהם ההבנה, ולעשות בכל
 דברי התורה הזאת בלבב שלם גם במקום שתכבד עליהם
 העבודה, מפני העלם מעיניהם מעמה וכל הדקדוקה וכוונתיה
 התלויות בה. וזה הוא באמת סיג לתורה ונדר להאמונה,
 וכי"ז עוד עמד מעמם בהם עליהם השלום, וריח שכלם לא
 נמר מכל וכל, גם בימים ההם בזמן הטלטול והגלות, רוח ה'
 היתה עליהם וידעו טוב ורע, ויבדילו בין קדש לחול ובין מר
 למתוק. אבל ברבות הימים, שנות מאות הלפו, ואלפים
 עברו, ויקם גם איש, אשר לא ידע בין טוב לרע ויאמר
 לעמו כי רוח ה' דבר בו ומלתו על לשונו, ויתחכם להוסיף
 ולהרבות על הסיגים והמצות ולעשות צו לצו קו לקו, למען
 ענותו בהומרותו, ולמען יקרא שם רבי עליו, ולא אחד
 בלבד עמד עלינו לכלותנו בגורתנו, אלא שבכל דור ודור
 היו עומדים עלינו נפיים, וימררו את היינו בעבדה קשה,
 ובמצות חדשות מקרוב באו, אשר לא ידעום ולא שיערום
 אבותינו, ועוד רעה גדולה מאלה עשו, כי תפשו את הבחירה
 שנתן הקב"ה לכל אדם, וינקרו את שתי עיניה, לבלתי תורם עוד
 הדרך, ואת החוב הנתנו תחתיה ויאמרו זאת אמונתך
 ישראל! חייב אתה להאמין בדבר פלוני, חייב אתה לעשות
 דבר פלוני, חייב אתה לחשוב מחשבה ורעיון פלוני, ואי אתה
 רשאי לחקור לשאול ולהקשות, כי אם עשה כאשר צויתך,
 והיו האנשים האלה לפת ולמוקש לכל ישראל, וכשלו בהם
 רבים ויהבלו ונואלו, וילמדו גם את בניהם אחריהם להיות
 פתאים

ובעל פה — אשר רחוק משכלם *) צא צא יאמרו לו, פלס
 ונאנו משפט הבקרת בידם, עליה יפלו כל מעשיהם
 ומחשבות לבבם, כת המתנגדים מתחלקים עור לשתי כרות:
 חסידים, לומדים, אבל אנכי אכללם ביהר, לפי שרעת אחת
 להם להרחיק את ההשכלה מעל גבול האמונה, ויהשבוה
 לצרה לה, אשר לא תכולנה שבת יחריו: הם אומרים, אנו
 אין לנו אלא להאמין ולעשות כל מנהג המצווה עלינו מפי
 רבנינו, כל מנהגי-בשר, וכל ספר קדש, וכל מחבר חכם
 וצדיק תמים, וכל המרבה להתמיר הרי זה משובח, ומה השכל
 החלש כי נשמענו? והיתה אמונת האנשים האלה חלושה מאד,
 כי אין לה על מה להשען, ובא אך רוח ספק אחד בלבם
 ועוקרתה והפך את האמונה על פניה, ומכיון שעובר אך על
 מנהג קטן, נקל לו לעבור אחרי גם על מצוה המורה, ועליהם
 אמר

*) אל נא יהיו לי דברי אלה לפוקה ולסתירה, כי נתחלה
 אמרתי והשכל אשר בשם אופן לא יתנגד לאמונת ה' ומלותיו, ועשיו
 אומר שלפעמים יקרה לדברי תורה רחוקים מן השכל, על זאת אשיב,
 שאינו דומה סותר או מתנגד לרחוק, הן אמת כי לא יתנגד השכל
 לתורת ה' התמימה והישרה, אבל לפעמים רחוק דבר אחד משכלנו,
 מפני קוצר המשיג ועומק המושג, וכדומה מאחת הסבות. ועלינו
 לשמוע בזה דברי רז"ל כדלמרינו, כי המה החכמים מעולם אנשי
 השם, ומפיהם אנו חיים, אבל הדברים המנוהגים והמנוהגות, אשר
 המה ילדי נכרים, לא ילדי תורה ה', אין עלינו להאמין בהם רק כל
 זמן שמסכימים את שכלנו, ולכן עלינו המושפט לבקר לבדוק ולחפש
 ענף השכל את כל דברי ספריהם במרס נקבל אותם, ודע קורא
 נעים! כי זה הענין גדול מאד, ואנכי לא נגעתי בו רק בקצתו,
 כי לא היתה עקר כוונתי לדבר ולדרוש בהענין הכבד הזה, כי רצ
 הוא, ועוד כי דברים כגון אלה המה סתרי תורה, ולא נתנו להכחש,
 ואנכי כבאתי מוננו רק קצת דברים הדקוטים לעיני שאנכי בו.

פתאים מאמינים לכל דבר, לשמור ולעשות כל מנהג חדש,
 וכל גזרה חדשה שיגזור עליהם יהיה מי שיהיה, וישתדלו
 לאסור שכלם עודנו באבו-בהבלי שוא ותעתועים לבלתי יקום
 וישאל: מה נשתנה? מה העבדה הזאת לכם? מה המנהגים
 והמשפטים אשר צוו רבנינו אתכם? ומנהג זה שאנו עושים על
 שום מה? אבל לא לעולם אולת, ואם חשך לדור דור! העם
 ההולכים בחשך ראו אור גדול, יושבי באופל הסכלות אור
 התבונה נגה עליהם, ובחמלת ה' על עם סגולתו הערה היום
 רוח קדשו על אנשים רבים ונחה עליהם רוח ה', רוח חכמה
 ובינה, רוח דעת ויראת ה', לא יגשו אליו בפיהם, ויראתם
 אתו לא מצות אנשים מלומדה, כי בלבם ובנפשם יכבדו
 אלהי הכבוד. האנשים התמימים והישרים האלה יוכיחו
 במישור לבני בריתם ויורו אתהם דעה, יכו שוטף בשבט
 פיהם, וברוח שפתותיהם ימיתו פתי, והיתה האמונה המורה
 אזור מתניהם, ובקרת אזור הלציהם, וברוח משפט יבערו את
 התעתועים מן הארץ, בימים האלה יודע בין צדיק לרשע,
 בין חכם לאייל בין עבד אלהים לאשר לא עבדו, והאלילים
 כליל יחלוף.

אנשי הדור הזה מתחלקים לשלש כמות, א) פת
 המשיכילים, ב) פת המתנגדים, ג) פת הפוסחים על שתי
 הסעיפים: המשיכילים המה המאחרים האמונה וההשכלה
 ותהינה תמים בידם, הם אומרים, כי לא לתהו ברא ה'
 את האדם בעל שכל, ולא לשוא נמט בתוכו מעלות יקרות
 וכשרונות מתחלפות, והשכל הישר בשום אופן לא יתנגד
 לאמונת ה', ואדרבה אם אין חכמה אין יראה ואם אין יראה
 אין אמונה, ולכן לא למראה עיניהם ישפמו על דבר, ולא
 לשממע אוניהם יוכיחו, כי אם יבקרו את כל דבר ודבר
 היטב, ויחקרו וידרשו אתיהם בשכלם במרס יקבלום, וכל
 דבר — זולתי חוקי ה' ומצותיו הכתובות בתורה. שבכתב
 ובעל

ביבליאטעק

15

יידישן וויסנשאַפֿטלעכן אינסטיטוט—זיווג

באשטעל-קארטל

עצמם כמשתדלים למצא הן בעיני שתי הכתות המתנגדות, וסרגלא בפומיהו לומר: טוב אשר תאהו בזה וגו', ובאמת אין בהם לא מהסירות החסידים ולא מהשכלת המושבילים, ויהיו קרח מבאן וקרח מכאן. סימן לאנשים כאלה, הנופה, אהבת הכבוד, התפאור את עצמו, והמה שונאים מאד את התקרת פן תעבור עליהם ותהללם, ותשים כבודם לכלמה, ותודיע לכל כי רק פתאים דמה להם, אנשי כזב וטומאה, הולכים

יוע לבנו, כנוע עמי היער מפני רוח חזק ושלימו מלווה, וכל רעיונותיו ירעשו וימנעשו בחוכו, ואם יסלח ידו לנתק חוט אחד, אשר ארג אותו עד כה באמונתו, הנה עד מהרה יסע את הימד הארג ואת המסכת. ופתאם נוע מנוע נפשו כשכור ואין לה מעמד, והנה הוא פוסק על שתי הקצוות! מדלג מחסידות לכפירה (מטהיוונם) וילא לתרבות רעה! ומי יכזבי וישים לאל מלתי, הנה הוא יכזב בהסיון ויעשו נד החוש, הן האנשים האומללים האלה רבים הם אתנו בזמן הזה, לכשתנו ולכונת ערות עמנו, ולא עוד אלא שהם מן המשפחות המיוחסות בישראל, רבים המה בני התמימים והישרים שנתנדלו בנעוריהם בנית אביהם על הפרשות ולגיעות ורצו תמיד בשער החלמוד ובספרי מוסר המספדים ומיראים בדיון קשה ובעניינים קשים לכל אשר יעבור גם על מנהג קל, ועתה אבוי! הנה חועים כשה אבד בנתיבות חסו וללמות בן חסיד פלוני בשל למודו ופירש לדרך ארץ, וכן אדיק פלוני שב מזקתו ובתפקד, וכן איש ישר פלוני, אשר לידתו וחננו היו בקדושה, והיה אדיק באמונתו ותיב, הנה הוא בשרירות לבו ילך, והוא עיף ויגע מספקות רבות, ולא ירא אלהים, ומעשה אבותיו אין בידו, והוא מזוכא מדעות שוא, מחולל מרעיונות זרים, ננוע ומעונה ויקון בחיים! כאלה וכאלה החזינה. עימינו יום יום שגאחיים כדגים במזודה ואין להם מושיע! — ואיה אפיא א"כ חסדי אבות? — אך מעשים מהם ילית להגלל כזבי מיד, למנא דרך הממוצע, הסולך ב"ת"א"ל, ואל מבאר ההכונה, אשר תגן עליהם, גנון והגיל מדעה נשחתה, פסוח והמליט מנוחת לבס ושלוס נפשם, ומי יאשם בכל אלה? מי נתן לתרם יעקב,

אמר הנביא: והיה להם דבר ה' צו לצו, קו לקו ועיר שם, ועיר שם כלומר, לפי שדבר ה' דומה בעיניהם למנהג, אשר הוא אך גדר למצוה, שגם היא סיג למצוה אחרת, ולכן ועיר שם, אם אך יקילו במנהג קמן ויולולו בו, ועיר שם, וילולו גם במצווה שהמה דבר ה', והנסיון הורה לנו אמיתת הדבר הזה, כי כל המוסף באמונתו גורע ונופל ברשת הכפירה, הוא מה שאמר שלמה ברוח בנתו: אלתהו צדיק הרבה וגו' אל-תרשע הרבה ר"ל, הורה שלא תמה אל אחד מן הקצוות פן תשומם, אבל ישוב אשר תאהו בזה וגם מזה אל-תנח את ירך כי ירא אלהים יצא את-כלם*) הפוסחים על שתי הסעיפים, המה הלצנים והפוחים שברור, דרכם לעשות עצמם

*) מכלן תשובה לאותן האנשים המאנים לשלוח בניהם אל בתי-הספר לחכס כמספט בתורה ודרך ארץ, מדאגה מדבר פן יפתה לבנם לסור אחרי כן מתורת ה', וישניו כל מעינם בהלכות דרך ארץ ובחכמות חיוניות, אשר לא כדה משה וישראל, ובאמת כוונתם לטובה, וכלם לשם שמים מתכוונים, פאר וכבוד להם! כי המה מקדישים ומתנבים את תורת ה' הקדושה, ומראים לעיני התבל ישרם ותוס לבנם, מה נאמנה רוחם את אל, ובריתו יגרו תמיד בכל נפשם ובכל מאדם, כי תורה טוב לנו משה היא חיינו ואורך ימינו, ובה נחיה צנוים, אבל לא בכוננה תליא מלתא! כי הנסיון היומי מראה לנו את המעשה הרע אשר ינחם מהכוננה הטובה הזאת. ואנחנו רואים כי אין כוונות ומחשבות אבות יורשים הבנים, הלא האב דאג לבנו עודנו באבו ציונו עלומיו ויחוש למלא כרכו תלמוד ומדות חסידות, וימנע אותו מן ההגיון ומשאריו חכמות המועילות והדרושות לחיי אדם ולקיום העולם, למען אשר אם יהיה כיונה אלס, קאזות כנפים לא יגיבם שוף תחת שמי החקירה, ומוטב שיהיה סכל ותלמודו בידו, מהיות תלמוד חכס הולך בדרך החקירה פן יקראנו אשון, הלא כה עלת האב ומחשבתו הטובה. אבל, ומה יעשה הכן? בהיותו נער בא בימים, או ממות הדעות ומחשבות אחרת תולדנה לו. ומפני רוח ספק מלווה המפעס בקרבנו,

ביבליאטעק

17

יידישן וויסנשאַפֿטלעכן אינסטיטוט—יוואָ

כאַשטעל-קאַרטל

השלים בין החכמה והדת, ואמונתם אך מצות אנשים
מלומדה, בכז את ה' המה יראים ומצוותיו ומשפטיו המה עושים
בתוך שאר מנהגיהם, ומדרגה השלישית והפתוחה, אשר אין
עוד פחותה ממנה, היא מדרגת הפוסחים.

על ידו הבקרת נצילות להכיר בשלשת המדרגות הללו,
היא מגרת לכל קורא בספר אל איזה מדרגות יפנה מחברו,
כי רוח המחבר בספרו, מלבד שתורה לנו איכות נפש המחבר
ותבונותיו, עוד תורה הבקרת אותנו דעה לדעת כשהונותיו,
ועד כמה יד תבונתו של המחבר מגעת, היא תלמדנו באיזה
דברים נבחר ונקרבם לנו, ובאיזה נמאס ונרחיקם מאותנו.
היא תגלה לנו באיזה מקום דברי המחבר נמלצו כנים ישרים
ונחמדים, ובאיזה מקום הבל המה ואשר המחבר ישלח פיו
ברעה, ולשונו תצמיד מרכה. ועוד כמה מעלות טובות
להבקרת עלינו, ולכן עלינו לשבח לה, ולתת גדולה למבקר
נאמן, וכל משביל יודה לו ויפאר את שמו, כי מה המשביל
מבקש? הלא אך את האמת, לא להגים דעתו בתלמודו ולומר
קבלו דעתי, ולזאת הוא מחויב טובה להבקרת המתקנת את
שגיאותיו, ומסיעת אתו להשיג האמת. לא כן הפוסחים, כי
אם יהיו ככלבים, ויהרצו לעוניהם על הבקרת כי תבא לבקר
את דבריהם אשר בספר יכתבו, כי לבם רחק מאמת, וכל
ישעם וכל הפצם אך כסף שכר פעולתם וכבוד, מלהיד לנגב
הנמצא במחירתה, וכוועם ומתלונן על בעל הבית המתקומם
נגדו, ולא יתן המשחית לבא אל הבית!

אין דברי שפתים נכנסים בלב השומע, עד שיביא
המדבר מישל ודמיון, ובוה יבחנו דבריו ויתבררו היטב, ולכן
יש רשות לכל אדם, לאמר לאיש המגיד ומלמד דעת, צא
והביא ראיה ופשל לדברך, והיה בראותי איך אתה מתנהג
בדבר המשל ההוא ואתנהג גם אני, כדברים האלה ואמר גם
אלו: אנה אשר הודעת הוקי הפקרת ותלמד דעת להבדיל בין

קדש

הולכים בשרירות לבם, עושים מעשה זמרי ומבקשים שבר
כפינתם, והבת הזאת מתחלקת גם כן לשתיים, יש פוסחים
לסורוגין ובימים רחוקים, הדיש הוא לין ומתחכם, וחדש הוא
בעל תשובה, וישוב לבסלה לאחוז בכל הרבליים, וכל מנהג
שמוחיק בו לין הרבה מודקק בו מחסיד גמור. ויש פוסחים
לרגעים, רגע הוא מתלוצץ וקוצץ בגמיעות, ורגע הוא מתורה
חמאתו בלבו, רגע הוא מתחכם ורגע הוא מתחסד, ובאו שתי
אלה לו רגע ביום אחד, אבל אני אכללם יחד לפי שכוף סוף
אוילים ופוחיים המה, ואין ברוחם נבונה, המדרגה הראשונה
והיותר קרובה למקום ביה היא מדרגת המשבילים, כי אלה
אמונתם שלמה ותמימה, לפי שקבלו אותה עליהם, מפאת
שכלם ובהסכמת החכמתם, ועשו שלום בינותם; המדרגה השנייה,
היא מדרגת המתנגדים, הן המה אם כי דרך שלום לא ידעו,
להשלים

ובני ישראל ומהיחס? הלא אבותם! — אבותם אשר נגעו מאתם את
הטוב, את החכמה וההשכלה, ובחורים בחורים החבאו, על כן דרך
שלום לא ידעו, ונער לא יוכה את אחיו, להיות לנו תמים באמונה,
ולדעת ולהור ובקש חכמה ונדע. וכאשר אך יריו מרחוק את ריח פרי
עץ הדעת, אשר השכין אביו סביבו נקדם אז הכרוכים, ואז להט
החרב המתהפכת ושבטי אש וברזל — הנה נות תמות מנחת כשנו
לעולם. — וסעף כזה, אשר עץ חיים היא לנחתיקים בו ביושר לבב,
הנה הוא נעשה לו סם המות! — אהם! נקיים לאור והנה חשך לננסות
באפלות כהלך! לו חכמו בני עמי ישכילו זאת, ויצינו לאחריהם, איכה
לפתח החסידות מהיווים רובן, כי עתה ישונו מכוונתם הטובה,
ויחשבו מנשבות אחרות על בנייהם, לאחד בלכותם התורה והחכמה בימי
השחרות והילדות. ולנחמתם הדרך המנוולת, אזנס כי יגדלו ילכו לבנות
דרכם ולא יכסלו. כי ישרה היא, ודרך הקדש יקרא לה. עוד יש לי
מלין לדבר בענין זה, ויבאו במקומם במכתבי ע"ד החנוך, אשר
יש עס לבני להוילאש לאור בימים הבאים, אם יהיה ה' עמדי ויכונן
מעשה ידי.

ביבליאטעק

15

יידישן וויסנשאפטליכן אינסטיטוט—ויווא

באשטעל-קארטל

דורש ונאה זומר, וכשם שהוא מליץ וחוקר, ובקי ויודע להעיר במקראי קדש וכו' וכו', כן הוא גם מבקר, ולא חסר לו בעולמו שום דבר, ובכן הוא צופה ומביט בעין בקרת על ספרים אחרים. ופתאם קול ענות תלונה ישמע, והמהבר יתקצף ויקלל בהבקרת, אם לא לרצון יהיו דבריו לפניו, ויקראה ועמה אם תמצא ערות דבר, ושטח דופי במחברתו הלא יאמר:

שְׁנֵי־אוֹת בְּיָדֵי לֹא מָרַד וּמַעַל*

ומה אפוא הדברים האלה אשר יצמדק בהם המתבר? וכמה יזכה את ארתו ויטהר את עצמו? הלא מה הבקרת מבקשת להסיר השגיאות, ולתקן המעוות, ומה לה לדעת אם בשגגה ואם בודון נהיה המעות מלפני המתבר! וכי בקרת נביאה היא? וכי החסרונות הנעשים בשגגה ובהעלם הדעת לאו להמנות ולתיקון נתנו? ועוד אטו בשופטני עסקינן, כך הוה ליה למימר:

הַשִּׁיבִי צוֹר תְּרַבֵּךְ בְּקִרְתִּי;

וּבְאַפְּךָ נָא אֶל תּוֹכִיחֵנִי.

אִם תִּמְצָאֵי בְּמִסְפְּרֵי שְׁגִיאוֹת.

כִּי אָדָם אָנֹכִי וְלֹא אֵל.

ובאמת שגיאות מי יבין? אין אדם צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא, מי יאמר תם אנכי ונקיתי מפשע? ומי איפה יתפאר: כל מעשי באמונה ישר ותמים פעלי, שרת לא לי? ומה מיבים היו אחרי כן הדברים אשר יכתוב הכחבר בעצמו:

בְּאֵם יִסְרִינִי רַכּוֹת הוֹכִיחֵי,

בְּמַעֲצוֹת לְמַדְינֵי טַעַם וְדַעַת.

ובעין

קדש לחול בין אמת לשקר, ובין מדרגה למדרגה, עתה אתה חלוץ תעבור בראשונה. להראות לעיני כל את כחך במלאכה הזאת, ואיך תבקר, ותרגנו עם המהבר בדיו, ואחריו יאחוו כל איש דרכו, כמשפט הבקרת אשר תורנו*) חי אני! כי בצדק יאמר האומר, ועלי לשמוע בקולו, לעשות ככל אשר הוא ידרוש מידי.

ראו הביא לנו איש עברי הריר אליעזר צבי צויפיל ספר שחבר בשנה העברה בשנת תר"ח, דפוס ווילנא, אשר בשם «בונים ועובב» יכונה, והם הערות במקראי קדש, בנוסח התפלות ובדברי רז"ל, מעט מחקר ובקרת, מעט מדרוש ושיחות חולין, מעט מליצה ושיר, מעט מזמור ונצוח.

הנה למען לבדוק את המחבר הזה, ולשום על ספרו עין בקרת, צריך כל משכיל והוכה מוטלת עליו, לבדוק בכל דברי הבדיקה שזכרנו, מפאת צורת הספר הכולל בתוכו ענינים שונים זה מזה, כמו, המליצה, השיר, המחקר, והדרוש, וכו'; ומה יפלא כל משכיל, בראתו כתוב בשער הספר מעט מחקר ובקרת, ובהפכו העלה, והנה ראה, איך ישנה המחבר את טעמו, ויתמרמר להבקרת בכלל, וידבר עליה עתק בשירו «אל המבקרים»

הַשִּׁיבִי צוֹר תְּרַבֵּךְ בְּקִרְתִּי וְעִמָּה*

מִלְּלִי חֲצִידִי חֲצִי נֶקֶם וְרַעַל.

תְּרַפֵּי מוֹעֵף קֶצֶף רַבַּת הַחֲמָה.

שְׁנֵי־אוֹת בְּיָדֵי לֹא מָרַד וּמַעַל.

הן המחבר אמר בעצמו בשער ספרו, בשם שהוא נאה דורש

(*) מכיר אנכי את ערכו בשטל; כי תלמיד נעיר אני, אענה לפי חונוי אכזוב מה שזאמרו אלי אֲנִישֵׁי, אלה בתום לבב, ואלה בטחוק וט"ד הכתול, כטעם.

ביבליאטעק

פון

יידישן וויסנשאַפֿטלעכן אינסטיטוט—ויוואַ

בזשטעל-קארטל

יאמנו דברי, וידעו הכל כי בלי שום פניה דברתי עד כה, כי לא אחפון בהשתתות מחבר הלילה, כי אם בשוכו מדרכו, לזקן את אשר ענת.

נקרא נא להשיר הראשון «גדולים הקרי לב» ונשאל את פיו מה יענה הוא, אבוי! גם הוא פה אחד את השיר הקודם שהבאתי, לדבר רע על המחבר, הלא שמה בפנותי אל גדולים הקרי לב, ואל כל חכמי הדור למודי רנה וקינה (!!!) קרא ואמר:

«כי כל נועם הערה פתמה לבי»

הרא לא מדרך הענוה להתפאר איע ולומר: חפי ממתקים וכלי מחמדים, דבש וחלב תחת לשוני, וזה דרך התגרנים להלל סחורתם, הרוכל יושבת את בשמיו, מוכר יין את יינו, הטבת את שורו וכדומה, והחכם מכל אדם אמר: «יהלך זר ולא פיד» ועוד מה טעם יש בנועם הזה אל בקשתו שיבקש מגדולים הקרי לב? הלא שאלתו ובקשתו כן היא, כי כל ימתרו לגזור משפטם עליו, עד אם יכלו לקרא את כל הכתוב בספרו מהחל ועד כלה, ואיכ היה לו לתת טעם לדבריו ולומר עדיז: כי אין הדקנים פוסקין את הדין, עד שישמעו בראשונה כל טענות הבעלי דינים ועוד הא למה לי קרא וראיה, שאין ממחרים לגזור אומר אלא אהרי קריאת כל ענין וענין עד תומו? ולמה טרת עצמו בכרי והביא דברי החכם ישיר מקאנדיע בהערתו וזיל «כל ספר טוב תקראו מהקדמתו עד שולו, ותעמוד על תלו וכו'»? אין זאת שכוונת המחבר להגיד בזה כי ספרו הוא שפלו טוב, או לפחות יהראה לפנינו כי הוא בקי וזוכר הפל, עוד גם זאת נשגבה מכני ולא אוכל דעת למה יצוני המחבר לקרא את כל ספרו בטרם אגזור עליו אומר והלא ספרו כולל בתוכו ענינים שונים זה מזה, כי על כן קרא שמו «מינים» לאמר: שיש בו מעט מכל מיני חכמות וידיעות

וכעין תפלה זו אנו מתפללים להקב"ה תמיד לאמר: אל תבא במשפט עמנו לשפטנו על כל נעלם, זכור כי עפר אנהנו, הן בעיון הוללנו ובחטא יחמתנו אכנו, אבל יהי רצון שתשים בלבנו אהבתך, ויהי אלהים יעזר לנו לעשות טוב וישר, נראין הדברים שנבזה בעיני המחבר הבקרת, ולכן יהנה עליה ריק בתרון אפו, ואך לשוא כוון להסתיר בעטו ולהבדיל בין בקרת הצופה לבקרת צנועה, לא לעזר ולא להועיל.

אולם יבשיעו פיו ולא אני, שפתיו יענו בו, כי אמר בהקדמתו צד 19 וזיל «הנני מחויב ומוכרח להמתין לכל אחד מהם — ר"ל מהמבקרים — עד שהתחולל דעתו עליו בשלמות שיוכל להודות או להלק. עלי בלי שום פניה כ"א לשם האמת, וכל זמן שאוכל לחשרם אחשור וכו' שחן מחברת על מחברה וכו' והמגנה אותה עתיד לתן את הדין, והמשבט אותה ינותו ברכות על ראשו. אמן עכ"ל» הפעם נראה בעליל כי לפתות אותנו בא המחבר, לשבח את ספרו, וכל הבא לספר בגנותו — יהיה מי שיהיה, מבקר נאמן או מבקר רע — עתיד לתן את הדין, וגם יהיה משתיק אתו, ויאמר לו: צא והביא ראיה, שהגיעו לך שנות בינה, ואפילו או אחשור אותך, ודברך לא יהיו נשמעים באוני! וכי מה שייכות יש בין דברי אמת וצדק לשנות בינה? הכי נעלם מאיש חכם ובקי מהמחבר דברי אליוהו בן ברכאל הבווי? «אמרתו ימים ידברו, ורוב שנים גוי, אכן רוח היא באנוש וגוי לא רבים יחכמו וחקנים יבינו משפט». ומבלעדי זאת מי לא יראה כי שחת המחבר וחטא נגד ההגיון בשירו הנ"ל, ואין בו טעם מליצתו, ולא תואר ולא מראה שיר לו ונתמדרו. וענתה השירה הזאת על המחבר, כי מאס הוא בהבקרת, וימנע את עצמו מן ההגיון, וגם אין בו מעלות מליץ מלידה ומבמן. אבל לא על פי ער אחד יקום דבר! יאמר עוד הפעם אלי, ועוד עליך להביא ראיה לחזק דברך, בן אעשה כדברי האומר, למען יאמנו

ביבליאטעק

16

יידישן וויסנשאַפֿטלעכן אינסטיטוט—ייוואָ

ביי פה ביצע לנו בגמטרויות ובלפקים, אשר למענם נשא עין ופשע, אשר הטא כנגד דרכי הלשון? הן כל השומע יצחק לן לאמר: יציבא בארעא וגוורא בשמו שמוא! ועוד הלפזק גופו עברה, ואנן ניקום ונכפר עברה בעברה? ואנכי נכנסתי פנים אהת לתורבה — אל שיר מחבר אחד — ושמעתי שפת עבריה שמנהמת כיונה ואמרת: «אוי לי! הזילני הממני, כי נשא את רדיו מעלי, ואת כל המרוקי הראויות לתת לי, וצנוף יצנפני בלפזק, והיה תהת בושם מק, ותהת יופי ועדי עדים מתגרת עק, המחבר ההוא קלני מראשי ומורעי קלני, ואניע בראשי אוי לי מלפזק, ואנקמת באויבי ואכריתו ביד ימיני» אמנם עוד שחוק גדול יותר מזה יעשה לנו המחבר בהקדמתו צד 14, וזיל: בשירי אם לא ימצאו מדה ומשקל, יתו ותנועה, גם לא השגחה והקפד על מקומות פסוק המעמים בלעיל או מלרע, וכדומה מדברים שהשיר נפסל בהם, אל יחייבנו כדון קשה וחמור, העבדה, שדקדקתי לצמצם מחשבתי בטורח מרובה עד מקום שהגיעה יכלתי ולא עלתה בידו, ואם אנשים של דעת וצורה הם, צריכים וחוברה מוטלת עליהם להחזיק לי טובה גם בשביל השואת התרומים בלבד, שלפעמים דהקתני השעה כ"כ, עד שנתניאשתי גם מזה עכ"ל «פי מו לא ימלא שחוק למשמע אוניו דברי התנצלות כאלה? הלא לאיש משורר כמרו ישיבו: הקבד ושב בחרר משכבך ואל תתרהרר במשוררים! הבא נבא אליך להתפלל ולהתחנן לך לאמר: הראנו כהך במליצה, והשמיענו את קול שיוך הערב? או החסר משוררים אנהנו, כי בא כל העם לאנש אותך בעל כרחך, כי תרים קולך בשיר ותשיר להם משיר ציון? ועוד הלא בהצטרקת בהקדמתך, על אשר סרת מדרך המחברים לכתוב בשפה בלולה, אמרת שם צד 16 וזיל: ויבי לא קצה ערין נפשם ביפופתה של טהרת לשון עברית הרורה וקשומה? איב לדבריק קצה נפש העם ביופי

וידועות שונות, ומאמרים שונים משורת, מתלמוד, ומשערי ציון, וספרי הכמה, וכדומה עוד כארבה לרוב; עתה אבא ואסיים במוב, בתהלה ותפארת, אשר יוסף המחבר להלל איע בשיר זה:

«קספרי מי ילעג? אך האויל:»
 «יש כ ל מליו יבוו הכסיל.»

המחבר מוצא הן בעניו מאד מאד, הוא המחבר, הוא הקורא, והוא ישפוט בצדק כי תמים פעלו, סופר מובהק הוא, ולשכל מליו לא יבוו וולתי הכסיל, וסמן לאיש שאיננו סבין דבריו, הנאמרים בהשכל ודעת, שהוא כסיל ובער, ולכן הגני קורא: מתבר! אם חכם לבך ישמה לבי גם אני.

איפה מליו יושר? למה אתה משתאה, תהריש מהגוד על המחבר ישרו ונסגת אחור? הנה נא ידעתי כי רוח אהרת עמך, ושנית את מעמך, בשמעך את דברי הערות השיר הזה, אשר מלבד שעדותו שוה אל עדות השיר הקודם, עוד הוא מגיד לנו, כי התפאר איע אהת ממדותיו של המחבר!

חוק הוא ולא יעבור, שאומרים לכל איש אשר בו הטא הצטרק! והסיר מעליך התטא הזה, אשר העידו בך, אם אך וכל תוכל, ולכן גם אנחנו במרם נהריץ משפט כתוב על המחבר נשמע בראשונה התנצלותו, ובמה יצטרק לפנינו, הלא כה דבריו צד 2 «מובחתי שאל יאשימיני אם ימצאו בי איוה שגויה וחטא כנגד דרכי הלשון (טרוע לא גם כנגד דרכי החגון וכנגד הענוה?) כי היגיעה להעלות בכל שורה בכון ובצמצום מספר השנה וכו' הביאתני לדחוקים אלה» אבל מי ישמע לדברי התנצלות וטרוחים כאלה, אשר אין להם שחר!

ביבליאמעק

יירישן וויסנשאַפֿטלעכן אינסטיטוט—יווא

המה אונך קורא יקר ושמע, ואקרא לך את מכתב המתבר אשר כתב למעלת קדושת שמו אמת וייל «מאן החזקת בימינו ותאמר לי, לי אתה, מאן סלות לפני דרך החיים ועל שרשי הליכותי התחקת וכו' נמשכתי אחרך בעבותות אהבה ואשכח חמדות הימים קלנה וכו' עכ"ל» נפלאות ראינו הפעם, כי ברא ה' חרשה בארץ, אמת תסובב ספק! האמת אשר היא נקבה כשרה על פי עדות השפה העבריה, תסובב לבקש את האיש? הלא דרכו של איש להזור על האמת, ואין דרכה של אמת להזור על איש! ואולי לפכה זאת הפך המחבר אמת לזכר, סוף סוף לא הרויח בזה כלום, ואמת אשר החזיק בו, הוא אמת הפוך ושוא, ובמהו כספק אתה היא בעיני. פוק הוי מאי עמא דבר, וכבר נהגו לומר: את האמת אנתנו מבקשים! ועוד מי האיש שיתפאר לעיני כל, כי חמים פעלו צדיק וישר הוא, וכל מעשיו ותנועותיו באמת, כל חמדות התבל ומשכיות ההמדה כאין ואפס המה בעיניו? ואדרבה מדרך איש משכיל ואהב את האמת להקטין א"ע, כי באמת מה אנהנו? הלא אנשי השם בלא היו, וחכמים כבלי מדע, כי רוב מעשיהם תהו וימי הייהם הבל! ולא רק פה נשמע גאון המחבר, כי הוא, כחוק טובה לעצמו אשר און והקר ולמד הרבה, אבל כזאת וכזאת נשמע עוד פעמים רבות בספרו, במקום אחד נפגשה את גאווה ערום, ובמקום אחר הוא מתחפש בשמלת הענוה למען כחש, והחרוד (ווייזין) קסם על שפתו להמות אחריו לבות ראוי. במקום הזה בא המחבר לפול את השם בעצמו, וכתב «פרקי דרבי אליעזר הקטן» וזה הקטן גדול יהיה, לפי שהוא קטן מרבו אליעזר הגדול, וחכמונו ז"ל הודירו על זה בדרשתם, פסיקתא רבתי, אל תצא לרב מהר, לרב כתיב, וגם המאמרים שהביא בריש פרקי דרבי אליעזר הקטן יורו כי גדול הוא, והמה «אל תאמר אלו היה ר' זעירא קיים הייתי לומר

ביופי המליצה ובצחות הלשון, והיו לה לזרא, ומדוע זה תוסיף קביא מנרת שוא, ומליצה תועבה להם? ואני בער ולא אדע איך יתכן שתקוץ הנפש יופי? והלא יופי — אם כי יסודו בהררי ההסכמה* לא ימאס לעולם כזו שיש לו תנאי ומגולות היופי, ונמשל היופי בזה כאמת נדמה, כשם שאמת לא תשתנה להיות כזב, אם הוא אך אמת, כן הרבר ביופי, ר"ל, שלא ישוב להיות דופי, אחרי ההסכמה המפורסמת ומוחלטת שהוא יופי; ואנתנו מרגישים ד"ס ביפיפותה של שווי הבנין (ויסמעטריע) ובערך השווי (הארמאניע) תמיד בכל עת ובכל שעה, והבונה בית לא יעווב שווי הסדר, ויבנה בלי סדרים, כי יהיה כמתעתע וצחוק לכל עובר לאמר: איש משוגע הוא, אויל וחסר טעם, והראיה שהביא המחבר שם מעניני הדיורים והמלבושים הוא הבל ורעיון רוח. ואין אלה דומים כלל ליפיפותה של טהרת ליע כאשר יבין כל משכיל, ובאמת לז ידע המחבר, כי לא יוכל השיר, לַבְּר את החרו בן שפת נכריה, על פני הַפֶּךָ הַבַּת המליצה, הבכירה, כי את המדה יקיר, לתת לה פי שנים יופי בכל אשר ימצא לו, כי היא ראשית אנו, לה משפט הבכורה, לו ישכיל המחבר ידע זאת, כי לא החרו עיקר אלא שווי המדה, ויתבונן לדרכי המליצה, כי עתה לא עם בה תהלה, ולא היה קץ ביפיפותה. אפס להציל כבודי לבלתי אהיה איש בלי דעת וצורה, הרי אני מוכן ומוזמן לקיים מצות המחבר שצוני להחזיק לו טובה גם בשכיל השואת החרוים, והנני אומר לו: יישר כרך! מלהיז לתנוק, שמקלקל ומשבר בלי בית ובובה. עוד בקול גדול, כי תקחנו אמו בזרעתי ונשקה לו ותחזק לו טובה, שהשאר חריט לחתות אש מיקר, ולחשוף מגבא!

המה

(* קווא לסגרת סמחנך, כמו שיבאר להלן.)

ביבליאטעק

יודישן וויסנשאַפֿטלעכן אינסטיטוט—יוון

כפי הפצה, ואין מי יאמר לה מה תעשי, וזו תענוג שלה והנאתה, כי היא אינה מתאמצת להבדיל בין אמת ושקר אבל רק טוב ורע הנאה ומגונה, ולכן תמצא נחת בספורי ענבים ומשלים וכדומה, ובכל דבר שיש בו עונג נפש, אם שבעצמם אינם אמת, תשמה בשמחת איש, אשר יתן המחבר שמחה בלבו, ואם באמת האיש הוא לא היה ולא נברא, ותתעצב ברעתו, אולם לא כן בידיעה השנית, כי שמה לאט לאט תלך הנפש לרגל התבונה, הפוסעת פסיעה קטנה בשובה ונחת, ובמטה ההגיון אשר בידה תעשה את האותות והמופתים, ותחקור בהתבוננות גדולה על כל אשר לפניו, להבדיל בין אמת לשקר, ולכן תנסה הנפש להגיע לפרוק עולה מעל צוארה, ולשוב אל בית תענוגיה. כוף דבר, התבונה לא תשגיח, כיא לבקש את האמת, ומוטתיה היום וקיימים לעד ולעולמי עולמים בכל זמן תמיד, ואין לפניו בעצמה לא תענוג ולא צער; אמנם הנאה ומגנה, טוב ורע, יבאו בנחלת בזה ההסכמה לבד, והוא בידיעת הא', ומושגיו ישתנו ויהלפו מעת לעת, לרוב המקום והזמן, מעתה צא ולמד מה בקש המחבר לעשות במהלכותיו, הלא כה דבריו "הקריאה בספרים הצונים מרחלקת לשתים, האחת למורי החכמות והמדעים שהשכל לבד מתענג בהם (שרי) ליה מרא להמחבר! הן השכל הוא אך המעורר וסבת העונג ושמחת הלב, וא"כ גם המודד, והתוכן, והמחשב תקופות ומשוראות ישמה לבו גם הוא, במצאו, אהרי יגיעה רבה והקרה עצומה, את החשבון המרויך היטב ועולה יפה!! כמו החשבון המדידה התבונה או החוקים הנמוסיים, והשניה הקריאה בספורי אהבים ומליצות ענבים וכו' שהלב שמה בקריאתם מצד נעומות הענין ויופי הדבור וכו' לא כן קריאת התורה (ר"ל למור התורה) ועשית המצוות, שהשכל והלב מתחברים להשתתף ולהשתמש באחד בהפעליותם, כי התפעלות

דמונות

לומר הגדה לפניו, אין לך אלא חכם שבדורך» דברו חכמים וחידותם, אפילו שירת חולין שלהם שקולה כנגד כל התורה פלה» רק פה ערום יערום להעמיק את שני המאמרים האלה במלית שעטנו, בקיאות וחרור יחד, ככתוב בהערת שם. ודברים רבים לא כנים מצאתי בפרקיו של המחבר, ובדרך כלל אומר, כי יש שם דברים של מה בכך, ודברים ידועים וגלויים, ודברים שהיו ראויים שלא יכתבו, כמו כל הפרק י"א, ופרק י"ב, ופרק י"ז, ופרק כ"ב. והנני ראה פה ההכרח לדבר דברים אחרים, למען תוכל לשפוט אחריו כן, הישרו דברי המחבר בפרק כ"ב אם לא. ואתה קורא חביב! הקשיבה וסלחה אם אסור מעקר הענין, להשתקע מעט בדברים, אשר למותר יחשבו בעיניך. כי אם עונת כאלה תשמור, קורא! מי יעמוד? — כבר התלישו החוקרים חכמי לב והנפש, כי יש לנפש האדם שתי טיני ידיעות: א) ידיעה פנימית ועצמית (וביסקטיוויס מידעפרייהס) אשר סבתה גם סבה פנימית, ר"ל, גם זולת רשמי המוחשים הנמצאים בפועל התעורר מעצמה לחשוב ולדמות, אבל באופן זה בלתי שומרת סדר ההגיוני ומשפטי ההקש, כי תדלג כמושג לזולתו בסקירה אחת, ועולם חדש מלפניה יבנה כהרף עין, וישמו את הדמיון למלך על הידיעה הזאת. אמנם יש עוד ידיעה אחרת שנית, והיא, ב) ידיעה חוצית (וביסקטיוויס מידעפרייהס) ר"ל, אשר סבת הידיעה הזאת נמצאת הוצה לה, והמה כל הדברים המוחשים הנמצאים בתבל ארצה, כי המה יעשו בה דושם, ועל פיהם תהיה ותלך ידיעה חדשה על פי משפטי ההגיון ודרכי ההקש; ומושגים כאלה נקנים לאדם מפאת שבלו והפינה אשר שם הבורא יתב' בלבו, אפס הידיעה הראשונה תתיצב לשמן תמיד להידיעה השנית על דרך העיון, מפני שטבע הנפש למשוך אחרי הדמיון תמיד כי שמה היא הפשית לחשוב כל מה שתדעה, לבנות ולהרס, לטעת ולעקר

כפי

ביבליאטעק

יידישן וויסנשאַפֿטלעכן אינסטיטוט—יוזא

בלמוד והכמת התורה כי בכונה תליא מלתא, וצריך שיהיה
 לצורו לשמה, לא על מנת לקבל פרס, וכדברי רז"ל, או
 גם היה וכל לאמר באופן זה, כי יש הכמות ומלאכות,
 הנעשות לפעמים בלי שום כוונה כלל, רק בכח ההרגל,
 וכיון דדיש דש, ורחמנא לבא וכוונה בעי, ואם קרא בתורה
 ולא כוון לא יצא ידי חובתו. לא יכלתי עוד להרחיב דבריו,
 מיראתי פן היות אהיה עליך למשא קורא הכיב! גם לך לבב
 כמוני, בין בדברי אלה ודרוש מעל ספר המחבר, ותרצה
 אם לא יאמר בדברים אשר אין להם שחר. והיותר זר
 ומתמיה, הוא הסתם משנה דסתם לן המהבר בפרק ג"ב
 צד 40 וז"ל «גם היופי בכלל ועצם האַסמהעטיק, יסודם
 בהררי ההסכמה לבר», ואין להם על מה שייסמוכו, כי ילידי
 הדמיון הם, וכו'» הלא האַסמהעטיק בכלל ועצם יסודו בהררי
 השלמות (פולקומוטעטייט)? ואך השכל לבד ישיג את
 השלמות, איש איש לפי ערכו, עד הבורא יתב' מקור החכמה
 והבינה, המשיג שלמותו, ושלמות כל בריותיו, שעשה
 בטובו, ובמדת הרחמים, (עיי' די' בריפפ' איבער פופאדירונגטן
 להרב ההכם הבולל רבי משה מענדעלסואהן)!

מאן דמפרש לי שיר למנצח לבן דוד צד 61 מובלינא
 אבתריה מאניה לבי מסותא.
 «ישתעשע פתן בהורו, ארי בסוככו עלי מרף»
 «יש'ש הפום בגבורתו בהריוו הרועת מלחמת»
 «ישק האהב נשיקות דודים שפתי רעיתו יפתו»
 «הרפקנה ורעות האב יתורו אשר אהב»
 «יפול יוסף באהבתו על צוארי יעקב אביו»
 «אנכי באהבתך אלי אנכי אשגה תמיד»

הן כונת המחבר בשירו, אשר לא יכזב כל מבין
 בליע

דמיונות אין בה ממש» עכ"ל. ראשונה אומר כי לז' התבונן
 המחבר היטב על התורה ועל החוקים הנמוסיים (יסודותם בחוק
 השבע) כי עתה לא עשה הברל ביניהם רק בזאת, שהתורה
 קדושה ויש לה יתר שאת ויתר עו, בחשיבות ובקדושה
 (מויטיטן) אבל שניהם מכורים אל השכל ואל הלב, ומאי שנא?
 וכשם שרחמנא לבא בעי כך החוקים הנמוסיים, ומו שמלא
 חובתו בשתי אלה, בלי רצון טוב, ובלי התעוררות פנימיה
 ורגשות נפשו הוא בור, ועושה מעשה צפור פאפיגאיי, וכל
 משביל ונבון דבר יבדיל בין חוקים נמוסיים, ובין החוקים
 האלה הכתובים בספר תורת ה', רק בחשיבות וקדושה לבד.
 ועוד שנית דברי המחבר על התורה בלתי צודקים רק על מצות
 השכל, אשר שמענום מחוקים הנמוסיים; ומה יעשה במצות
 השמע, אשר לא השכל ולא הלב מבין ומרגיש בחכמתם
 ובטוב מעמם? ועוד פליאה דעת ממוני, ולא אבין את המעם,
 שנתן המחבר לדבריו, והוא, «כי התפעלות דמיונות אין בה
 ממש» ר"ל, דאי תימא שרק הלב שמח בקריאת התורה ועשית
 המצות, הא התפעלות דמיונות אין בה ממש! מי פתי
 ויחשוב כי למוד התורה ועשית המצות שהוא חכמה ומלאכה
 בחכמת החשבון וכו' יהיו רק בהתפעלות הדמיונות לבריה?
 ובמאי גרע כחה מכל החוקים הנמוסיים? מי לא יראה כי
 תעה המחבר מן דרך הקירתו, והוא נבוכ בוישיון תהו,
 ובפלגות המחבר גדולים חקרי לב! ולדעתי היה לו להמחבר
 להכביל בין התורה ושאריו חכמת — אם רצה להפליג במעלת
 התורה — רק על דרך זה, והוא, שכל החכמות והלמודים,
 וכל איש לעשות בשבילו, גם לא לשם החכמה ההיא בעצמה,
 ר"ל, בעשות אדם מלאכת מחשבת, כמו מורה השעות,
 אין כוונתו העקרית במלאכתו למען מורה השעות כי יהיה
 נמצא בפועל, אבל לשתי סבות אחרות, האחת, למען
 נסות כחו במלאכה זו, והשנית בשביל לקבל שכר, לא בן
 בלמוד

ביבליאמיקן

ידידין וידידין שאסאמלען אינפארמאציע—ייווא

ואנכי פה אעמר, עד אם אכבה את התבערה!

אולם לא כן במשל השני, דימ כאשר יראה גבר אשה יושבת על המשבר, ותברע ללדת, לא יוכל לאמר: הלילה לי מעשות כדבר הזה, ואין רצוני בכך, ר"ל ללדת, אבל אלכה לי אל האומן למול את בשר ערלתי הישב, כאשר צוה ה', הלא לצחוק יהיה לנו האיש הזה בדבריו! כי הביא לפנינו שתי פעולות שאינן תלויות ברצון איש ובהירתו, ואין גם שום שייכות ויהוס ביניהם-כלל, שיפול עליהם מלת טוב! לאמר: כי פעולה זאת השובה מוולתה, ואיכ לא טוב המאמר הזה!

תברע לה האשה ותלד בן או בת לעומתי ואנכי הלילה לי מלדת, וטוב לי רמול ערלתי!

והנני מביא גם את המשל השלישי. נעלה נא על המיוננו איש ישר וצדיק תמים, אשר ה' לנגדו תמיד, ויאהב אתו בכל לבבו ובכל נפשו, והוא אהב גם את הבריות, עושה טוב וצדקה, ודובר שלום לכל אדם. הנה הויכל איש הוכיח אתו בדברים כאלה לאמר: דרכך לא יתכן בעיני, כי בעשותך חסד וצדקה עם אנשים תבטל עייב ממחשבתך-בה, ואנכי לא אהיה כמוך, כי אם בהי' אשים כל מעיני, ואומר לאבי ולאמי לא ראיתיו, ואת אחי לא אביר, ואת בני לא ארע, כי אשמור אמרת ה', ובריתו אנצרה. הלא לשחוק יהיה לנו האיש יתבער הזה! לפי שפעולות האדם הראשון, בלתי מתנגדות זו לזו, ואדרבה אחוות הנה ורבוקות אשה באחותה יחד, ואחת מהן סבת וולתה, ולכן לא בצדק ואמר המאמר הזה:

הצדיק ההוא יעשה חסד וידבר שלום לרעהו, ואנכי הלילה לי לסור מאחבת ה' לעשות כמותו;

מעתה

בלעי, כך היא, שישמחו ויעלצו כל אלה הנזכרים בדבר האהוב וחביב להם, אבל אנכי לא אעשה כמותם, כי בה אעלה אנילה באלהי ישעי, והוא על דרך התגוב «אלה ברכב ואלה בסוסים, ואנהנו בשם ה' נזכיר»; אמנם רעיון כזה לא יתכן רק בשתי מוני פעולות, אשר האחת גרועה במעלתה מוולתה, אם מעש ואם הרבה, עד אשר ביהוסה אל הפעולה המוכה ממנה, מאפס ותזו נחשבת, וכל אחת משתיהן מתנגדת להברתה, ולא תכלנה להעשות כאחד, אבל הנה תלויות בבחירת איש, את אשר יבחר יעשה. אולם לא כן בשתי פעולות, אשר אחת מהנה אין בבחירה וביר האדם לעשותה, אם באופן שאין פעולה אחת צרה להברתה, ויתכן לאחזו בזאת, וגם בזאת כל יחד, או טוב והברת לאחזו בשתיהן, לפי שרבוקות יהד זו בזו, ואחת סבת וולתה, והנני מבאר כל זאת במשלים. נדמה נא כי נפלה שלהבת על בית אחד, והיה איש אחד טרוד להציל כמנו ורכושו ולנוס מזה, להמלט על נפשו, ולא חש לאחרים ולהבית, להחיש להם עזרה; אמנם רעהו לא שת לבו לכל אשר לו, ועמר וכבה את השרפה, הנה יש כאן לפנינו שתי פעולות, האחת הצלת ממונו, ובריהה מן השרפה, והשנית, כבית השרפה, הראשונה גרועה מאד ביהוסה אל השנית, אמנם בבין לא יבשה היא מכל טוב בעצמה, באשר שהרשות לכל אדם לשמור את עצמו מנזק, ומרבר שיש בו סכנת הנפש, רק האיש הראשון הנם המא בזה, כי היה לו מתחלה לקום ולעזור בעד הסכנה שלא תבא, עד מקום שיר כחו מנגעת, ועוד זאת, שתי הפעולות שזכרנו, היינו הבריהה מן השרפה, וכבית השרפה, הן פעולות הפכיות, ולא יתכן לאיש לעשותן כבת אחת, אבל תלויות בבחירתו, ויכול אדם לימר במקרה כזה:

יצבור לו רעי כספו ורכושו, ויגוס מזה מהרה, ואנכי

וכה טוב היה עתה הרעיון כי הגיד המחבר ישרו, אשר
היא קץ ומאם ככל אלה, לבלות ימיו בהבל, ושנותיו בתוהו,
הרדוף רק אתרי כסף ועונג, ואם יהיה גם ביבלתו להשיגם
בעסלו, ככל האנשים הרודפים אחריהם, והוא בכ"ז מאם
בם, ודבק כזה לאהבה אתו בכל נפשו ובכל מאדו. והיה על
דרך זה דמיונו של השיר אל המשל הראשון שהבאתי.

וכשם שהוא אינו נאה מומר, כך אינו נאה דורש. יעיין
נא הקורא דרשתו על הפסוק «לא ידון רוחי באדם וגו'»
צד 53 וז"ל «התורה מעידה שבני האלהים כחות רוחנים שהיו
מנהיגים ודנים את בני האדם (!!) דבקו בבנות האדם לאהבה
ולעשות עמקן מעשה אישות (ע"ד תבונת השדים, לפי מה
שסופר עליהם שפרים ורבין כבי"א). ומתחברות הרוחניים
והגשמיים ביהר יצאו הנפלים וכו' וע"ז בא מאמר השיר אתרי
שהשחיתו הרוחנים הללו את דרכם וכו' ואמר לא ידון רוחי,
(הם הרוחות השומטות בעולם וכו') «מדרשתו של המחבר יראה
שהוא איש הרוח ובעל דמיון, ואיש הרוח כזה משתיקן אתו
בזמן הזה ואומרים לו: לא ידון רוחי בשגם אתה בשר». אמנם
לפירושו קשה מדוע נשא עליו האדם כשעיר המשתלח הטאת
הרוחות? המה הטאו וישהונו דרכם, ואף ה' חרה בהאדם
להכחידו מארץ במבול מים, טוביה הטא, ויגוד מנגד! ולא
עוד אלא שהמחבר בעצמו סותר דבריו, הלא פה יאמר: כי
היו רוחות (שדים) בארץ וגם עתה המה היום וקיימים, אלא
שטאו שחטאו לא ינרא עוד אותן הרוחות בעולם בפומבי
(כדבריו שם) ושם צד 76 העיר על בעל שומר אמונים,
וז"ל «כאלו אתו ותפש זה המחבר שר אחר בידו והראהו
לעיני כל לאמר: כן ראו והאמינו במציאותו?» ועוד יוסיף שמה
לתת לו, ויסיים כדברים האלה לאמר: «ואם לא היתה לו
אמינתו במציאותם כ"א להגדה מאומתת מצד עצמה, שלא
מצא מענות המגנדים כדאות להכחישם וכו' ולכן הכריע כף

מעטה נפן נא אל שיר המחבר שהבאתי, ונשתומם
אל המין השנואות אשר יצהירו לנו מבין שורותיו, השתים
הראשונות לא יתכנו, מטעם המשל השני שזכרתי, כי לא
כפעולות הטום והפתן פעולות המחבר וכל אדם, ולא כמעלותיהם
מעלותיו, ושלש דלתות הנשארות לא יתכנו, מטעם המשל
השלישי. וכלם כאחד צועקים אלינו מבין השיר, אבדנו כלנו
אבדנו! אם אין רוח ההגיון באפנו, הלא מתים אנתנו! —
ועוד לדעת המחבר אפלא, מדוע לא האריך עוד
במשליו, ולא קא השיב ג"כ שמהת הרעב במצאו לחם לאכול,
ושמהת הצמא כי יראה פתאם לנגד עיניו באר מים חיים? ואם
הרשה לעצמו להטריח הקורא בחמשה משליו, למה פסק מהביא
עוד לפחות עד עשרה? ומי מוחרז בידו? אין זאת כי מי
שאמר לעולם די, אמר גם למשליו די, ולולא זאת היו
הולכים ובאים בלי קץ ותכלית, וביופי כזה אורה להמחבר
שתקין הנפש בו. אף גם זאת נפלאת בעיני, כי יאמר:
«שתעשע פתן בחורו» מאין הוא יודע ומי הגיד לו זאת, כי
הפתן האכזר ישתעשע בחורו? ושעשע יונק על חור פתן
כתיב, היונק ישעשע, לא הפתן! ולו השכיל המחבר, היה
כותב שירו על דרך זו:

ישישו למו הרעים בְּמִשְׁתַּחֲוֵי הַיָּיִן תְּמִיד .
ויבלו כל ימי חייהם בְּתַעֲנוּג אֶבֶל וְשִׁתְהִי :
יִצְבֹּר אִישׁ כֶּסֶף וְזָהָב מִלֵּא חַפְנִים .
וְיִשְׂמַח בְּמָאֲדוֹ , וְיִגִּיל בְּרוֹב חֵילוֹ .
וְיִסַּע הַנְּגַעֲנִי בְּכָל בְּנֵפּוֹת הָאָרֶץ .
או גם (לְאִסּוֹף חוֹן וְשִׁבְיוֹת הַחֲמֻדָּה .
אֲנִכִּי בְּאַהֲבָתְךָ אֵלַי אֲנִכִּי אֲשַׁתְּחַמְדֶּךָ .

ביבליאטיק

יידישן וויסנשאפטליעכן אינסטיטוט—יווא

אמנם אתה אנכי שואל מאתך, אותה אבקש, לחוות
 בנינים המתבר ולבקר בספרו גם את הטוב, ובעת התנהג עמו
 כבודת דין, היה גם מלאך מליץ להגיד עליו ישרו אשר
 מצאת בו, כי מי יכתוב ספר וינקה משגיאות? ואתה אל
 הרגו בדרך הבקרת, ולא תעיר כל המתך, בקראך דברי
 ספר אחר ולא ישרו בעיניך, או אויל המתבר ויאמר הבל
 הבלים; אם כי טובים דבריו אבל לא מבטנו יצאו, ונוגבים
 הנה לו כאת חכם אחר למען התחכם, ברוגז רחם תזכור, רק
 אם זרחה השמש על המתבר ונדעך הוא מתמול שלשים כי ישלח
 ידו במלאכת רעהו שקין תשקצנו, ותעב התעבנו, כי גנב
 הוא, בה התנהגתי גם אני בחסידות עם טופר מוכחך אחר,
 אשר הרבה לחקור וללמד דעת בדברים, אשר מצאתי אותם
 בתוכים מראש ועד סוף בספר חכם קדמון אחר, אפס כי
 הסופר ההוא שנת את הסדר, ויקח משם דבריו דלוג ופסוהו,
 וידו בכל משלה, יעלה מעלה אל פנים הספר, וירד מטה
 אל ההערות להמוציאים לאור, ומן הדבורים המתקנים אשר
 בספר ההוא, רדה הדבש, וילך ויתן לבני עמו ויאכלו, ולא
 הגיד להם, כי מגות הארית רדה הדבש! ואני — אם
 כי גדול עינו מנשא — השבתי למשפט, אולי שכה לאמר
 דבר בשם אומרו, או אולי כוון לדעתו. ואם מן הנמנע הוא
 לכיון אל דעות רבות, ולכתוב בסגנון הלשון ההוא בעצמו
 דפוס רבים, הנה אדמה כי לא יפלא מה דבר, אם הוא שם
 בה לאדם, לא נפלאות היא, אם פתח את פי המתבר, לדבר
 את כל הדברים האלה. סוף דבר, הנני מתאמץ לזכות את
 המתבר ההוא (וכן אובה גם את הרדיא צווייפיל בבאורו ותניב
 לשון ראיה צד 27) והוא דעת רשי בשופמים, «ואני אומר
 לשון ראיה כמו בבת עינו וכן חברו מנחה»* ובל אמרד לחרוץ
 עליו

* חכם אחד מצעלי בריתי מעיד על איזה באורים של המתבר
 הדין כי אפוסים המה, ואסורים לצא בקהל. ו"ל: ש"בג' י"ח חשיט

האמונה וכו', החרשתי, אבל לעשותה יסוד מוסד וכר להוכיח
 מנגה על ענין אחר כמו שנהג בעל שומר אמונים אתמהו?
 ומה איפוא יפלא בעיני המתבר? והלא הוא בעצמו ובכבוה
 אמר: «התורה מעידה על מציאות הרוחנים?» ואיה איפה על
 עדות כשרה ונאמנה כעדות התורה הקרושה? אין זאת כי כן
 דברי המתבר בדרשתו זו רמוזים וסודות, ובסוד אנשי הרוח
 תבא גם נפשו; ובקהלם תחד כבודו; כי באפס יהרגו רוחות
 וברצונם יעקמו הכתובים, ויהפכו דברי אלהים חיים לדברי
 לצנות, חכמים הוהרו בדבריכם! ואני תפלתי לך קורא משכיל!
 שתנקני מעון אשר לא אוסיף לבקר יתר באוריו, ובעצמך תבא
 אל הקדיש לבקר שם, כי לא ישבתי לכסא הבקרת לשפוט
 את כל הרברים הכתובים בספר המתבר הזה, רק בדקתי
 והבאתי אויה דברים מנמו לדוגמא ולדמיון, איך יתנהג המבקר
 במשפטו, עתה אתה ברוך ה'! צא ובקר גם אתה במשפט
 ואמונה, בלי משא פנים וקצה שוחר, כי לא עלי המלאכה
 לגמור, ולא אתה בן חורין להבטל ממנה* (וייטערטעס)
 כרם שפת הקדש, ברוח נכון, ורחוק מכל דבר הפין (וייטערטעס)
 ובמעדר בקרת ישראל, לעדר ולעקר מהלמיה שרש פדה ראש
 ולענה! ותאהז לנו שועלים שועלים קמנים, מחבלים כרמים
 וכרמינו, בדעות שוא ותערועים, והיה ה' בעורך.

אמנם

* אהבי ואלופי החכם הר"ר אב"ג כ"י הודיעני במכתבו מן הי
 שנת תרי"ט מה שהשיג על המחבר בנאורו על מקרא שנקמר שמואל א'
 כ"ו ח"ג ויש שם שטות בלשון «המליצה מנשמת ה' עול ה' ע' ש'
 כאלו ע' ז' מ' ד' ו' ו' ט' ק' מ' ל' מ' נ' ס' ע' פ' צ' ק' ר' ש' ט'
 לפי חומו שהמליצה שומדת וזועקת לפי שיהא נקבה ומתחיינת עם הפעלים
 הבאים בל"ג, ובאמת אין למליצה שום טעם לזעוק לפי ה', מליצה מ'ו
 עבדמה? ורק ה' ע' ל' ה' נ' ט' ה', לו המשפט להתנפל לפני ה' אבל
 הוא זכר, והוא ע' מ' ד' ו' ו' ט' ק' וחספתי השטות הוא בלשון התקון
 ובהוספה ואינו.

ביבליאמעק

יידישן וויסנשאפטלעכן אינסטיטוט—יוזא

אשר תעצור כח, לשמוע אח"כ דברים כמתלהמים יורדים
הדרי במן.

הלא כה נאם המחבר ראי' צד 50 "הדבורה הממלאה
פיו נופת, מכאבת בעוקצה לאין מרפא; ההשכלה המענקת
לנו בשמאלה טוב מעם שלום ואורה, חומסת ושורדת מלבנו
בימינה, אמונה, היי נצה, ואלהים חיים, וכו' וכו'.
גנוב, רצוח, ונאוף, וכל דברי בליעל שנואי יראת ה' לבד
הם, אך היא תעצור בעד המתפרצים לבל יקרבו לגשת
לבעליה, תחת אשר ההבמה מקרבת אותם בסתר וכו'".
אוי לאונים שכך שומעות! ואוי ואבוי להכמה אם דמוינה
כדבורה, אשר יש לה עוקץ, ותכאיב בו לאין מרפא!
ההכמה שעליה אמר שלמה בנות קדשו: "וכל נתיבותיה
שלוס" תקרב ותאהב בסתר כל דבר בליעל, גנוב, רצוח,
ונאוף! ההכמה אשר עמדה למאקראמוס ולחכמים רבים,
להאמין ע"י בחיי נצה ואלהים חיים, הנה היא תשוד מלבנו
כזאת? ההכמה בת אלהים, המשחקת לפניו בכל עת,
ושעשועיה את בני אדם, ללמדם מוסר השכל, דעת ומומה,
הנה בפיה ראש פתנים, להמית את הקרוב אליה! אהה!
החכמה תמית בעליה! ולולא מצאתי את המחבר להפכפך
במח"כ, הייתי אומר: כי ספרו מעון שרפה, כי דבר
סרה על החכמה הפהורה ונקיה מכל דופי מצד עצמה, הלא
הוא בעצמו אומר בתהלה "ההשכלה המענקת לנו וכו' טוב
מעם שלום" וא"כ דבר בפיו בעצמו, כי החכמה תרחיק
עולה מבתינו, וכל נתיבותיה שלום, שלום תעשה לנו;
אח"כ תור מדבריו ואמר "החכמה אהבת ומקרבת בסתר כל
דבר בליעל גנוב רצוח וכו'". והוא המחבר המוכיח, מראגה
סדרב פן יהיה לבנו ולחסד בעיני כל, בדעתו הנשחתה,
אשר תך שורש בלב האמפמוך רודפי הבל, יוסף לדבר
ידעתי כי נפשכם תמלוד בדברי האלה ותתמרו איש אל רעהו

עליו משפט כי בודק עשה כדבר הזה, הן מי לא ידע בכל
אלה כי גנוב, רדיפת הכבוד, ודבר שקר אסור מן הדת ומן
השכל? וכל המופרים כלם יוכיחו במישור האסור הזה בספריהם,
ויהללו בשערים את האמת כי טובה היא מאד, וכל הבוגד בה
ורעה רוח ומגביה את עצמו נוח לו שלא נברא. ואין ספק, כי
גנוב דברים ודעת חברו היא עברה יותר גדולה מגנוב כסף מאכל
ומשתה. הן לא יבוזו לגנוב כי יגנוב למלאות נפשו כי ירעב,
וגנוב דברים משחית נפשו, כי עברה זאת היא אם לעברות
רבות, הן אך הרוחף אחר הכבוד ואיש מרמה, אשר לו רוח
גבורה ונפש רחבה, הוא יעשה זאת, ולא עוד אלא שהוא
אומר לכל כי כסיל הוא והסרי לב, בחשבו, כי רק הוא קורא
מבין יודע בספרים, ואך הוא ידע את מקומן של הדברים
הגנובים, ומבלעדו לא קרא איש אותם, ונעלמים מעיני כל,
כי לולא זאת לא היה גנוב, מיראתו שמא יאהו ויתבדה, וא"כ
איכה ארהיב בנפשי עון להשוד את המופר המובהק ההוא,
הנודע לשם ולתהלה, בדבר עברה כזאת? ומרי דברו שמה
בספר, ביראת ה' ואמת, ולועג להמתקשים ומתחכמים,
אשר ינקרו את עיני העדה בהכמתם השוא, והמה פורעים
מוסר ועון ומרמה בקרבם, איכה ברגע הזה בעצמו ישלח ידו
בעולתה, ויגנוב מפרי עץ הדעת, אשר נטע חברו בכרם
המוסר, ויאמר לכל: "טעמו וראו מה טוב פריו! הוסיף
אחרים הלא יוכיח את נפשו? המלמד אדם רעת, יראת ה'
ואמת לא יעשה משפט? ראה קורא משכיל! הנה עצרתי
אותך עד כה בדברים, אשר נתקררה בהם רווחך, בעבור

אשר

גח עמי ישראל, עיין צאור סס. ישעיה ס' כ"ד להנס ירפה, עיין
צאור סס. 'סס ח' א' צמרט אנוס, עיין רש"י וצאור. סס כ"ט כ"ג כי
נראותו ילדיו, עיין רש"י. תהלים ל"ט י"א מתגרת ידך, עיין רש"י.
סס מ"א י"א והשלמה לסס, עיין צאור. ואני משיד גס על זה כי זר
סוא: תהלים ק"מ ו' ראש מסני עיין צאור.

ביבליאטעק

יירשן וויכשאַמלעכן אינשטימוט—ויוואַ

השחית והתעב עליה, וגם משל עליהם ביד חזקה, ובורוע נטויה, ויפקוד בשבט פשעם, ובנגעים עונם, אם מרו את רוחו, ולא שמרו מצותיו. ויהי היום ויכבד עליהם אביהם את עילו מאד, וגם הבעים במעטתו הרע — כי בא אל אשה זונה אחת ותלד לו בן — ולא יכלו עוד להתאפק, ויקשרו עליו קשר ויכוהו וימת, ויקברו אתו בסעיף הסלע, הרחוק כמטהיו קשת מבויתו. (המעשה הרע הזה נהיה בשנת 1817. ככתוב על ספר קיטאפאל החדש, הלך שלישי דפוס לייפציג שנת 1843) אמת כי נכוחים וישרים דברי המחבר בסוף הדרוש הזה, וגם עלינו להתעורר ולבכות על האנשים הסוררים וזורים אלה, אשר אינם עומעים בקול אבותם מעולם, והמה שונאים מוסרם, וישליכו דברי תורתם ארציהם, אבל הבנים האלה — בני ההנהגה החדשה (מאָדע) אשת יפת תאר, אשר ראה אותה העברי בשביה, והשק בה, ולקחה לו לאשה, והביאה אל תוך ביתו, וגלח את ראשו, ועשה את צפרניו, והסיר את שמלת שביו מעליו, ושכח עמו ואבותיו, באמרו, כי רק בזאת יתהלל המתהלל, השקל וידוע להפך הסדר, לקצר בעליונים, ולהאריך בתחתונים, למהר טמאים, ולטמא מהורים, לקרב לצנות ומרמה, ולרחק יושר ואמת, לא כן בני החכמה האהובה, אשת חן ויראת ה', אשר ההנהגה החדשה כשפחה בעיניהם. לא ירעו ולא ישהו דרכיהם בארץ, ובמושב לצים לא ישבו, כי אם בתורת ה' הפצם, ובדעת ותבונה יהגו יומם ולילה, והיו אבותם קרושים בעיניהם, ודברי תורתם להם לכבוד ולגאון, כי דברי חכמה הנה, דברי אלהים תיים. על כן לא תהיה לנו החכמה למקתה והבקרת להגא! ונהפוך הוא אשר אשה לאחותה תקעו כף ויריעו בקול רנה: ה' עליון מלך גדול על כל הארץ! ואנחנו תורה וחכמה בנות אל נחנו, והבקרת רעיתנו משחקת לפנינו בכל עת סלה! — אמנם עוד

לא

לאמר: מה זה? אבל לא אשיבכם דבר, עד באכם באנשים, עד תלמדו בנסיונות, ואת הארץ תסחרו וכו', וכי מה שייכות יש בין החכמה בת אלהים למסחר ודרך ארץ, הן לא בסחורה תורה, ולא בין יושבי קרנות חכמה! ואם האנשים אשר חכמים המה בעיניהם, ונגד פניהם נבונים — אם האנשים האלה רעים וחטאים המה למה תאשם החכמה? הלא היא בעצמה נקיה וחפה מכל פשע! עין חיים היא למחזיקים בה, ותומכיה מאושר! ולמה תשא עליה חמאת האדם, המתהלך בצלם הסבלות ואומר לכל, חכם אני? הן אמת, רבו היום הסבלים, המתפרצים איש מפני התורה ומוסר, ובשם חכמים יכנו, אמנם המה תועים, ורחוקים מדעת, וחכמת מה להם? — ועוד הלא הנסיון יורה: הפך הדבר, כי כאשר תתכם מדינה ותשכיל כן ירבה וכן יפרוץ השלום בתוכה, ולא יפרדו עוד הלבבות, והרחוקים נעשו קרובים, תחת אשר יראת ה' לבריה בלי חכמה תאהב דברי בליעל גנוב ורצוה וכו' כדבר המלך המזורי: «מה לפרם ולישמעאל שחלקך היישוב נלחמים זה בזה, וכל אחד מהם זכה נפשו וכוונתו לאלקים, ונבדל ונפרש וצם ומתפלל, והולך ומגמתו להרוג את חברו, והוא מאמין שהריגתו צדקה גדולה וקורבה אל הבורא ית', וכל אחד מאמין כי הליכתו לגן עדן עביל» (מזורי מאמר א' סמן ב') ועוד מעשה בבנים ובנות שהרגו את אביהם, ואשתו, היא אִם הבנים, היתה עמהם בעצה אחת, וגם ידיה שפכו את הדם, ויהי המעשה ההוא פלא מאד, איכה ימיתו בנים את אביהם מולידים? וחקרו חכמים יודעים בחכמת הנפש בדבר המעשה הרע ההוא, וימצאו, איך שהבנים היו אמונים על ברכי האמונה, וה' היה לנגדם תמיד, אף גם היו תרועים ואחזי מלאכה מאד מאד, אכן לבם צפון משבל, ולא למדו חכמה ודעת, ויהי מעשה אביהם למורת רוח להם ולאשתו, כי הלך שובב בדרך לבו, השחית

ספר וקרושתו תואמים, שם מחבר וחבורו כאב ובנו יהד עביל «יעוש צד 22. דומה המחבר לצבי או לעופר האילים על הרי בתר מדלג על הדעות מקפץ על הסכרות, ורגז ושחק ואין נחת! —

אבל מה אדבר ואשתומם על המחבר הזה. כי ישנה את דרכו והוא פלא! הן רבים ראתה עיני, המסתירים עצה, שמעה אזני דבריהם וקבץ לה, כי יפתו את ההמון עם בפיהם, ובלשונם יוכבו לו, ולבם לא נכון אתם — באנשים כאלה לא יתחשב המחבר, ובקהלם אל תחר כבודו. — דבר ידברו כי הולך האדם אל התכלית הנרצה בימים האלה בזמן הזה, אולם בבז עור רב הדרך, והתכלית ממנו והלאה רחוק רחוק מאד. הן התכלית המקוה מה הוא? הלא — השלמות ותקון מרות האדם! להיות כאחד מבני אלהים עושי טוב ולא רע, ולהתהלך לפני ה' באור החיים, באור האמת וצדק, ואל אלהים ה' הוא יודע כמה שנים יעברון, עד אשר יתבררו ויתלבנו ויצרפו רבים, והמשכילים יזהירו כוהני הרקיע? הוא יודע עד מתי תשאה נפש האדם שממה, ועד מתי יתנגפו רגליו על הררי נשף ויכשל באבני נגף וצור מכשול בטרם יתניב על דרך טוב, על דרך האמת הישרה! ודעו וראו כי לא תהו דברי ויש להם שחר, ותמצא כקן יודי לראיות רבות, אשר יתנו עדיהן ויצדקו דעתי למורת רוחי ולדאבון נפשי, ולו בהמך עם מצאתי החסרון הזה, כי רוחם לא נכון אתם, ואין בהם אמן החרשתי ואמרתי אין מביאין ראיה מן האספסוף, כי כפלני מים המה ביד הכמי הרור, אל כל אשר יהפצו יסוּם, ואם אך יש ארונים לאלה, אנשי אמת ותמימי דרך, אשר יעלו במעלות השלמות, והיה ברבות הימים ימשכו גם המה אחריהם לאט לאט. ואם כי עתה הוא עם בוז ושמוי המדות, הן בכל אשר ילך הראש ועיני העידה, הם החכמים המנהיגים שמה ילך גם הונב, והוא דלת עם הארץ, ואף על פי שיתמהמה

לא ישקוט ולא ינוח לב המחבר, מפחד ומגור פן יהיה לשמצה בדעתו זו, ולזאת יוסף להתנצל כי לא מבטנו יצאה הדעה הזאת, וכי הוא תולה באילן גדול, וזיל: «אל תאשימוני ודעו וראו כי לא על ריק נוסדה דעתי (אולי אמונתי? כי לא בדעתו ידבר כזאת, רק מאשר מאמין וסומך על דברי אחרים) משל בפי ההכם ישיר מקאנדיע; הדרוש יראָה בלב המשכיל, כמבקש כהן בבית הקברות וכו'» נפלאות ממנו ולא ארע מה ראיה זו לדבריו? הלא על דעתו של ישיר אין יראה בלב המשכיל, ואינו עושה טוב וצדק ועובר את ה' מיראת העונש, אבל מי אמר כי אין לו לב אדם, וחשוד על גנבה ושיד וכדומה? הן מי בער ולא ידע כי הדברים האלה המה מצוות השכל, ואם היה עובר עליהם המשכיל לעשותם בסתר לא משכיל הוא, ולא טחכמה עשה אח מכל אלה. ועוד החכם ישיר שם תהלה במשכיל, והוא נתן דופי בחכמה עצמה, באמרו: «יתחת אשר החכמה מקרבת ואהבת אותם בסתר» ובאמת לא ידעתי מה היה לו להמחבר, אשר במקום אחר בספרו הוא אמר להכמה אחרתי את ומודע לבניה יקרא, אף חובב הבקרת, כל קדושי אל בידו. וגדולי ישראל תוכו לרגליו, השופט אותם במשפט בקרת קשה, ובורר אוכל מתוך הפסולת (ע"ע צד 22 מאמר ו') שהביא כל אחד מאתנו וכו', גם צד 21 בבאורו על הפסוק: גם כי יתנו וגו'! וצד 25 מ"ה: היה ר"ג יושב ודרוש וכו' שמוחק שם שתי תבות: בכמרות, ברה, ואומר שהן רשימת תלמיד מניה. וכיוצא בדברים כאלה) ופתאם הוא עומד וצוח ככרוכיא: עובד החכמה וחיו! סורו מעל אהלי החוקרים ומבקרים פן תספו! — ויאמר כי הימים הראשונים היו טובים מאלה: «ימים רבים לספרי ישראל: ימי שלום ושלוח, ימי אורה וטובה, אולת יד המבקרים, ובנית אדם הסתתרה להפריע ולהתיריד מנוחתם, לבלע ולנוול ככורים והדרם, ויהי כל ספר

ביבליאמעק

יודישן וויסנשאפטליכן אינסטיטוט—יווא

יפצר בי להעריך לנגד עיניו את הראיות הרבות, אשר אמרתי בתחלה כי עדים נאמנים המה על יושר אמרו ועל דעתי כי כן הוא, מדאנה מדבר פן אפגע בכבוד המתקדשים והבאתי עלי קללה ולא ברכה. וכמקרה אנשים ישרים יקרני גם אני, כמותם שחוק להמון אהיה ויתרפוני לאמר: מי אתה כי באת להלל קדש, ותוציא לעו על איש ישר הולך! ולכן אשמרה לפי מהסוס, ואמרתי אבא נא עם הספר לעורר את לבך קורא יקר! כי תדרוש ותחקור כל זאת, ואו מעצמך תוכל להבריל בין חכם ומתחכם, בין איש קדוש ומתקדש, ואם בעל חמה אתה ולא תוכל להתאפק, צא אתה והלחם בם!

כל המתבררים מתהלקים לדעתי לשה מינים, ואלו הם:
 א) מְחַבְרֵי דְבִרְתֵי. ר"ל, מכל אשר לקט בשרי המדעים יעשה מטעמים מתוקים להעם, וחיל בלע יקיאנו, כדבורה זו, אשר תאכל פרחי שושנים בפיה, ותריק מאחוריה דבש.

ב) מְחַבְרֵי יְבוּבֵי. ר"ל, המשחית דברי שמועתו ומקלקלם, כובובי מות יבאיש יביע שמן חוקח.

ג) מְחַבְרֵי פְרַבּוּרֵי. ר"ל; כבברבור ההוא אשר היה למשל בפי המושלים, כי התחפש ורצה להיות כבני התוכים ולהתדויע אתם, אבל קולו ענה בו כי ברבור הוא. כן יש ניכ מחבר. אשר כ"ז שהוא מעתיק ומתנבר ברברי אחרים, ובילדי נכרים ישפיק עוד נובל לשאת ולטבול אתו, ומבין שהשמיע קול דברו וודעת עצמו, או קצר כה הסבל, וצא צא נאמר לו כי ברבור אתה.

ד) מְחַבְרֵי פְרֵתֵי. ר"ל, שהוא דל בדעת וריק משכל, וכשבע פרות הרעות מראה יבלע בתוכו ספרים רבים ומובנים, ולא נדע כי באו אל קרבו, והוא ריק והסר לב כאשר בתחלה.

ה) מְחַבְרֵי קוּדֵם לְסַפְרוֹ. ר"ל, מוחשקו העו להיות מחבר, להפצו

שיתמהמה מהלכו, בכ"ז יש תוחלת ותקוה שילך, אבל אהה ובין חכמי לב ראיתי שערוריה, אני אמרתי ישרים המה ובני אלהים כלם, כלם חכמים, כלם קדושים וברי לבב, וכלם פותחים את פיהם, ומפארים באמת את שם הצדקה ואמונה, אכן גם בהמה יש אנשי כוב ומרמה, המתקדשים ומטהרים לעיני כל ומומאתם עליהם, יש אשר כקרוש הוא מדבר אלינו דברי אלהים חיים, דברי מוסר השכל ומישרים, ולבו לא כן יחשוב, יש אשר הוא טהור בעיני כל ומצאתו לא רוחץ, — ואיה אפוא איך תקותנו כי נחל, אשר העם החולכים בתשך יראו אור גדול, אם גם בצלם יתהלך מנהיגם? אמת, כי יש יש חכמים ויראי אלהים בארץ, אשר רוח ה' דבר בם, ובלו לב ולב ידברו, וכל ישעם וכל חפצם, כי אמת מארץ תצמח וצדק מהמון עם נשקף, אבל איזה הרוח, אשר יעבור לפנינו להגיד לנו לאמר: זה האיש קדוש הוא ובתוכו ה' אליו תשמעו, וזה מתקדש ומתחמד ושבע תעבות בלבו סורו מעליו? מי יודע אם לא האיש הרוח ההוא אשר דרכו בקדש, ומדבר אלינו אמרי בינה ומוסר, וכתב דבריו בספר, מי יודע אם לא רוח אחרת עמו, והארי ההוא אשר אימתו תבעתנו, מי יודע אם הוא לא מתחפש בעור ארי למען הפיל עלינו אימתה ופחד?

ואני תפלה כי בל ישית עלי הקורא המאת, אשר אדבר כדברים האלה, הלא אנכי לא אשפך בוז על נדיבים, ולא אהלל כבוד חכמים הלילה, ולא אחשדם בדבר שאין בהם, אלא ניצור לשוני מרע, ושפתי מדבר עתק על אנשי אמונים וישרי לב! את יראי ה' אכבר, ונפשי כעפר לכלם תהיה; אולם אנכי למתחכמים אדברה, ועל המתחסדים ואנשי רמיה אשפך חמתי, כי נבזה בעיני נמאם, ואת עמי הנפתי עליהם לחללם!

אולם אחת אנכי שאל מאת כל איש משכיל, כי בל יפצר

ביבליאטעק

פון

וויזשני וויזשנישע פאמיליע פון אינסטיטוט—וויזשני

עולם, הוא ימות, אבל ספרו חיה יהיה, יבא ויגיד הכמתו לעם נולד בו עשה.

על משמרתו אעמדה ואצפה לראות מה ידבר בי הקורא, ומה ישיב על תוכחתי. והנה בדמינוני אלי קורא הקורא מבקר מה ממתבר! מבקר מה ממתבר! אתא בְּקָר ויבקר ספר הרר אציץ. ועתה בְּקָר תשמע קולי יבא נא דברך והודיעני מה משפט המתבר הזה, ומה ספרו? ואען ואמר: אם כי הקשית לשאל מפני אשר לא אביתי להרוץ עליו משפט כתוב, ואמרתיו אתה תהיה לשופט ושפמט בצדק את המתבר הזה, אמנם לעשות רצונך הפצתי, הנה נשאתי פניך גם לדבר הזה, לחוות לך דעי כאשר דברת.

אתה זוכר דברי הראשונים ופוקד כל שגיאות קדם, אשר מצאתי בספרו, הכל גלוי וידוע לפני כבודך קורא הביב! ובכז את פניך אבקש כי תהיה סלחן ומחלן לשגיאותיו, וכסא כבוד תנהילתו בין פת הַפֶּשֶׁשׁ לַיִם, לתורתו הכט ואל תפן לשגיאותיו! והוא איש נבון והכם אשר למד תורה ודעת הרבה כנראה מספרו, והלואי ירבו כמותו בישראל, וידיעתו בלשה"ק רבה היא כאשר יעידו כלליו הנפלאים צד 23. לפניו נגלו תעלומות לשון תורה, ולשון הפשטה אשר היא דברי חכמים, ולשונו תמחר לדבר צחות בשנתם, ומדברו נאוה, ואעידה לי שני עדים נאמנים, את אשר דרש צד 121 לא ברות ה', לא ברעש ה'. לא באש ה' וכו'*) ודרשתו הנחמדה צד 124. כל מבין ישמח לדבריו שם כי טובים המה, והגני מושיט יד ימיני להמתבר, ואדבר אתו בפעם הואת דברי שלום נגדה נא לכל עמו, ועצה טובה הנני נותן לו, כי יתן את לבו לתקן את שגיאותיו, ובל

(*) עיין דרשת סרס סתמבר ועיין עוד באור מלכים א' (י"ט, י"א) ותגל נפשך קורא יקר!

להפצו בשם ותהלה, לכן ידרוש ויבקש ענין אחד אווה שיהיה, וכל הבא לידו במקרה יקרבתו אליו. ויעשה מפני ספר בעמל ויגיעה רבה, כחייט התופר בגדים. ומתבר מה יסור לפעמים מדרך האמת, כי בערמה הוא עשה מלאכתו, ואין לבו על יושר ואמת כי אם לכתוב ולהשיג כבוד ושם טוב, לכן החוקרים מזה המין והמבארים מדעת נבערים, והמשוררים סוררים, וקול שיריהם כקול הסורים תחת הסור, ושרים כבקרים, כי אין רוח השירה מתנוססת בקרבם, ואך יצברו דברים חמרים חמרים. ובעוה"ז המין הזה פרה ורבה במאד מאד.

ו) **מַחְבֵּר מְאֻחָר לְסִפְרוֹ**. ר"ל, מיתרון הכשיר חכמה ודעת וטרוח שרדי אשר בקרבו הוא מתעורר ומשתאה מכל דבר, אשר ישמח או ימרר את רוחו, ויקום לקול הרגשותיו להגיד דבריו ברבים, להביע להם רוחו ולשלוח מומותיו על פני חוצה, לחוות דעת את אשר בלבבו יבין ובנפשו ירגיש, ושב ורנח לו, כי הציקתהו רוח בטנו, ומן המין הזה — המשוררים, ומחברים חכמים ואנשי הרוח, אשר נוכח האמת פניהם, וכל דבריהם נאמרים באמת וצדק, כי אין נפשם לבא ולטול את השם מחבר, אבל לדבר הגות רוחם להשכיל להיטיב, ולא לפניהם תנף יבא, והמין הזה אם כי קטן הוא מן הראשון ולא יפרה וירבה כמוהו, בכזו דוא מצוי, ולא אלמן ישראל ממחברים חכמים וישרים בימים ההם ובזמן הזה. —

ויש מוסיפים ומחשבים עוד שני מינים הללו: ז) **מְחַבֵּר קְבֵלָה פְּעֵשָׁה יְדִיו**. ר"ל, שספרו יבטל בעפרא דארעא בהיוו, וכאשר יצא ערום מבית-הדפוס כן ישוב ללכת בתהו וזכר לא יהיה לו בארץ. ח) **מְחַבֵּר שְׁפָעֵשָׁה יְדִיו קְבֵלִים אֲתוֹ**. ר"ל, כי ספרו יעמוד לעוררן עולם

ובל ימנע איע מן ההגיון או אז ישכיל ואז יצליח. ויהיו באחרית הימים — בעשותו את כל אלה — מחבר טוב. **מִתְּבוּרָה בְּבוֹרְתֵי**, כאחד המחברים אנשי השם, **מִתְּבוּרָה בְּאוֹרֵי לְסִפְרוֹ**, כאלה אשר נוכח האמת פניהם, ומי סגמתים ללמוד וללמד, ולהועיל לבני עמם; כי זה תכלית כל מחבר חכם וישר, לא יצעק עוד על הבקרת, ולא יעז עליה כל חמתו, כי הצועק על הבקרת אות נאמן הוא שהמחבר ירא מפניה, ואין לבו סמוך בטוח בו ובספרו. וראיה לדבר שהמחבר הזה כתב בשער ספרו "והיה אם יבא המבקר אל מחנה האמת והכח, והיה המתנה הנשאר (ר"ל) הוברת שנית אשר אתו בכתובים) לפלטה. « אבל לעתיד לבא יהיה שער ספרו חלק אך שמו ושם הספר יבאו בו.

שני מכתבים על דבר החנוך

ויתהלך חנוך את האלהים
ואיננו כי לקח אתו אלהים.

מכתב ראשון*

בלי חמדה הנני הולך על דרך העיוני הזה, העולה אל ראש החקירה בטבע נפש האדם, וכחותיה הגדולות ונפלאות ממני, והנוגע אל הידיעות העמוקות אשר על פני ארון מורה, המורות אחרי התבוננות רב חובת ההנהגות ומדות נאותיות שיבור לו הרב המהנך את בני הנעורים, וכי לא כל הרוצה יבא וישול את כתו המורה, כי אם אחרי יגיעתו הרבה, ובקיאותו בידיעת הכונות נפש הנער, והשתדלותו

(* שני המכתבים האלה, המה ראשית פרי עמי, אשר כחבתי אותם בימי הנחרות לעת מלא, זו מועד היותי מורה לנערי צ"ו בנות הספר אשר בקאמעניץ פאלאטין, בשנת תרע"ז. ומכתב הראשון זה כבר נדפס ב"המגיד" כ"ג תמוז שנת תר"ז קוממער 31. ועתה כאשר הניח ה' לי מעמל וערדתי גם מן עבדת המורה הקדושה, ואשב בשלום צבית מותני הכבד, יוסיף שנית ידי לכתוב ע"ד החנוך. ועוד חוץ למועד ויאלו לאור איה"ש.